

ISTORIJA JEDNOG PREBEGA

(B. Vongar: *Dingovo leglo*, s engleskog prevela
Mirjana Petrović, Jasen, Beograd, 2010)

Dingovo leglo autobiografsko je delo pisca oskudnog formalnog obrazovanja, koji je prvu knjigu pročitao u osamnaestoj godini, a međunarodnu slavu stekao pišući na jeziku koji je slabo govorio. Štaviše, taj jezik obogatilo je i jednom novom rečju – „dingica“ (*din-goess*). Zapravo, o izuzetnom životu čoveka koji je ukus cevi revolvera osetio kao dečak u srpskom selu tokom Drugog svetskog rata, a nemilosrdno pustinsko sunce dvadesetak godina kasnije u Australiji, zna se uglavnom na osnovu onoga što autor iznosi u *Dingovom leglu* i nekoliko intervjua. *Dingovo leglo* životopis je Sretena Božića, rođenog 1932. godine u selu Trešnjevica kod Aranđelovca, koji je 1960. godine emigrirao u Australiju, gde ga je od početka sedamdesetih godina isključivo moguće sresti kao B. Vongara, „stranca“, koji je svoj život posvetio pisanju o Aboridžinima, njihovoj tradiciji i kulturi.

Istorija pojedinca se, međutim, u *Dingovom leglu* prepliće sa istorijom naroda. Tačnije, stradanje i progon pojedinca smešteni su u okvire stradanja i progona naroda, aboridžinskog i srpskog. Bežeći od Titovog režima u posleratnoj Srbiji, koji mu je zatvorio oca i progonio braću, zabranjivao slobodu štampe i prisilio na gladovanje, Sreten Božić se našao u Australiji, zemlji o kojoj je slušao od oca Stevana. Posao je, poput brojnih nekvalifikovanih emigranata, našao na jednom od mnogih gradilišta u to vreme u Australiji, na izgradnji velike brane na reci Ord. Ubrzo potom upao je u zamku staru koliko i prisustvo belog čoveka u Australiji – kupivši kamilu, uputio se do naredne destinacije preko nepoznate pustinje. Dve nedelje kasnije, dehidrirao je, halucinirao i naposljetku izgubio svest, a „u [svom] skrenulom umu još uvek [je] bio nesvestan kako lako i kako često evropski putnici nestaju u praznini pustinje“ (11). Kada je ponovo otvorio oči pomislio je kako mu nikad „nisu rekli da je Sveti Petar crn“ (12). Bio je to, u stvari, Džuburu, Aboridžin koji ga je pronašao, povratio u život i pomogao da preživi u pustinji. Bio je to i početak prijateljskog odnosa između dva čoveka različite rase, nalik onome iz dela Džejsma Fenimora Kupera ili Marka Tvena. Božić je, tako, otkrio jednu Australiju i jedan narod skoro nepoznat ili pogrešno predstavljen u zapisima evropskih doseljenika. Od tada, njegovo interesovanje za aboridžinsku kulturu ne jenjava, svaku priliku koristi da se sprijatelji s njima, da ih poseti u rezervatima i na plemenskoj zemlji u pustinji, gde je neko vreme živio sa Aboridžinima i po plemenskim običajima zasnovao porodicu sa Aboridžinkom Đumalom.

U usmenoj tradiciji Aboridžina nije, poput većine Evropljana, video odraz primitivne civilizacije koja ne poznaje pisanu reč već ona u njemu oživljava sećanje na tradiciju srpskih narodnih pesama. Nadahnut primerom Vuka Karadžića u srpskoj kulturi, u želji da aboridžinska usmena predanja sačuva od zaborava, Božić zapisuje kazivanja, verovanja,

pesme i mitove Aboridžina i objavljuje ih u svojoj prvoj knjizi *Aboridžinski mitovi* (*Aboriginal Myths*, Melbourne: Gold Star, 1972). Zbog svojih simpatija prema Aboridžinima i upornog nastojanja da piše o njima, Božić se našao na meti australijskih vlasti, a posle gašenja izdavačke kuće Gold Star, nije uspevaio da nađe izdavača u Australiji. Zbirku pripovedaka zasnovanu na aboridžinskim mitovima, *Put za Bralgu*, pod imenom B. Vongar, objavljuje u Bostonu i Londonu (1978), a tek četrnaest godina kasnije u Australiji. Njegovo sledeće delo, *Babaru* (1982), takođe izlazi u SAD i Velikoj Britaniji, kao i „nuklearna trilogija“ koju čine *Valg* (1983, 1986), *Karan* (1985, 1986) i *Gabo Đara* (1987, 1988).

O čemu, dakle, govore knjige koje su australijski izdavači odbijali da objave? I zbog čega je Sreten Božić kao B. Vongar, čisteći klozete i perone na melburnskoj železnici, uporno nastavljao da piše? Zašto je belac koji je „prebegao na stranu domorodaca“ (285) bio „nesposoban da nađe[m] izdavača i nemoćan da napusti[m] pisanje“ (229)? U potrazi za izdavačem, u jednom navratu dobio je stotinu i pedeset negativnih odgovora. U nemaštini, pisao je na poleđini železničkih dostavnica i reklama za sok od pomorandže. Pisao je o naličju kolonizacije ili, tačnije rečeno, o njenom ružnom licu. Njegove knjige govore o doktrini „terra nullius“ kojom su kolonizatori prisvojili aboridžinsku zemlju tvrdeći da je to „ničija zemlja“, jer je Aboridžini ne obrađuju, žive nomadskim životom i ne poseduju papir, „tapiju“, gde piše da je to njihova zemlja. U svojim pričama B. Vongar razotkriva „politiku asimilacije“, opisuje kako su aboridžinska deca otimana od majki, odvajana od porodica da bi bila odgajana u duhu tekovina evropske civilizacije, pretvarana u jeftinu radnu snagu i služinčad u beločkim kućama. Međutim, upad policije u njegov dom, imanje Dingo leglo, i zaplena rukopisa, ponajviše je izazvana činjenicom da je u jeku trke za nuklearnim naoružanjem, čije je posedovanje zemljama donosilo ugled i moć, B. Vongar pisao o pogubnim posledicama vađenja uranijuma iz rudnika na plemenskoj zemlji i razornim efektima britanskih nuklearnih proba u australijskoj unutrašnjosti. Aboridžini su obolevali i umirali od posledica radijacije, a oni „sklonjeni“ i zatvoreni u rezervate živeli su u bedi i prljavštini, daleko od očiju australijske i svetske javnosti, dok su političari i štampa oduševljeno govorili o „najbogatijem svetskom nalazištu uranijuma“. Vongarovu izložbu fotografija *Totem i ruda* (1974) vlasti u Kanberi zatvorile su ubrzo nakon otvaranja, jer je prikazivala žrtve te dvostruke tragedije. Ukratko, B. Vongar beležio je bezobzirnost i okrutnost s kojim je uništavana i eksploatisana jedna kultura i jedan narod, kao i njihovo prirodno stanište; paljena je šuma, sravnjivana brda, razarana su aboridžinska sveta mesta da bi na njihovom mestu nikli industrijski kompleksi.

U svojoj autobiografiji, B. Vongar govori i o tome kako su nastajale njegove knjige, o njihovoj tematici, kao i o pojedinim potresnim primerima kojima su inspirisali neki od njegovih tekstova. Tako je, na primer, drama *Gulviri i Bogo* napisana posle susreta sa slepom Aboridžinkom čija su deca deo ukradene generacije za koju ona svaki dan mesi hleb i čeka njihov povratak. Tekst drame, pisan s dosta gramatičkih i pravopisnih grešaka, stilski i jezički doterala je Kerol, aboridžinska devojka odrasla u beločkoj porodici, koja nikad nije imala priliku da upozna svoje roditelje i kulturu iz koje potiče. B. Vongar, međutim, koristi svaku priliku da istakne kako je ta kultura neuporedivo starija, duhovno bogatija i humanija od one kojom se diče Evropljani.

Narod koji je četrdeset hiljada godina živeo u savršenom skladu s prirodom, čije su pesme složeni putokazi kroz vreme i prostor, istorijske i kartografske beleške, medicinski priručnici, moralni kodeksi – taj narod Evropljani su sveli na nivo progonjene životinje. Možda je „progon“ upravo reč koja je omogućila Sretenu Božiću da se poistoveti i saživi sa aboridžinskim narodom. Njegovo aboridžinsko ime je hibrid koji sadrži inicijal njegovog srpskog prezimena, kako B. Vongar objašnjava u *Dingovom leglu*. U romanu *Raki* (1994), pisanim za vreme građanskog rata na teritoriji bivše SFRJ, autor prvi put objedinjuje srpsku i aboridžinsku nit svog dvostrukog identiteta. Na sličan način, B. Vongar u svojoj autobiografiji povezuje stradanje Aboridžina pod britanskom kolonijalnom vlašću sa stradanjem Srba pod Osmanskim carstvom, te *Dingovo leglo* govori i o „danku u krvi“ i srpskom ustanku iz 1804. godine, koji B. Vongar tumači kao najavu borbe protiv kolonijalizma u savremenoj istoriji (270). I tu se lična i porodična istorija prepliću sa nacionalnom, pa čitalac saznaje o čukunbabi Jani čija je ćerka rodila vožda Karađorđa. Takođe, sudbina porodice Božić u dva svetska rata i u posleratnom periodu prikaz je i sudbine srpskog seljaka i propadanja srpskog sela, o čemu B. Vongar govori ponajviše na osnovu primera svoje rodne Trešnjevica koju je posetio 1981. godine, u kojoj tada više nije bilo voćnjaka, ptica i đaka prvaka.

B. Vongar, međutim, ne propušta da ukaže i na svetle primere ljudske požrtvovanosti u teškim vremenima, naročito kada ta pomoć prevazilazi nacionalne i rasne granice. Tako se na stranicama *Dingovog legla* nalaze i imena Majls Frenklin, australijske spisateljice, i njene prijateljice Eveline Haverfild, koje su kao bolničarke u sastavu Škotske ženske bolnice boravile u Srbiji tokom Prvog svetskog rata i u narodu, zbog svoje dobrote, ostale upamćene kao „vile“. Srpskom čitaocu će možda biti neobično da reči „vila“, „hajduk“, „gusle“ ili „guslar“ vidi napisane kurzivom uz objašnjenje njihovog značenja i uloge u srpskoj istoriji i kulturi, ali ne treba smetnuti s uma da je *Dingovo leglo* originalno pisano na engleskom jeziku i da se B. Vongar obraća i publici koja možda nikad nije čula za Ivu Andrića i *Na Drini ćupriju*, drugu knjigu koju je autor u životu pročitao. I samom Vongaru bila je potrebna pomoć da uredi i objavi tekstove na jeziku s kojim se prvi put susreo u dvadeset i osmoj godini. U tome ga je podržala i sa njim radila partnerka Pru Griv i australijski pisac Alan Maršal, dok su njegov rad cenili i Simon de Bovoar, Žan-Pol Sartr, Samjuel Beket i Alan Paton.

Dvostruka pripovedačka nit i hibridni identitet obeležavaju i poslednje poglavlje *Dingovog legla*. Miris ranog proleća na imanju Dingovo leglo u autoru oživljava sećanje na dolazak proleća „pola sveta dalje u Milinkovu, gde [je] nekada čuvao stada ovaca i koza, a miris nektara je isti“ (297). Sreten Božić ili B. Vongar, sada okružen dingo psima, ostaje isti, ne menja „naviku“ (7), ne odriče se pisanja čak ni u poznim godinama.